

Kirkkohallituksen suositus nuorten tupakoimattomuuden edistämiseksi

Kirkkohallitus suosittaa, että kirkon ja seurakuntien alle 18-vuotiaille suunnatussa kasvatus- ja nuorisotyössä toiminnan lähtökohtana ja tavoitteena on savuttomuus. Savuttomuudella tarkoitetaan yksilön oikeutta puhtaaseen hengitysilmaan sekä tupakoimattomuuden terveyttä edistävän merkityksen esillä pitämistä kirkon ja seurakunnan toimintakulttuureissa. Savuttomuus koskettaa sekä toiminnan piirissä olevia lapsia ja nuoria että henkilökuntaa.

Suosituksen tarkoituksena on rohkaista ja auttaa seurakuntia, seurakuntayhtymiä ja muita kasvatustyössä toimivia kirkollisia tahoja laatimaan linjauksia ja ohjelmia omien työntekijöiden ja toiminnassa mukana olevien lasten ja nuorten tupakoimattomuuden edistämiseksi.

Kirkkohallitus painottaa savuttomuuden merkitystä erityisesti rippikoulu- ja isostoiminnassa.

SUOSITUKSET KÄYTÄNNÖN TOIMENPITEIKSI

- * Kirkko ja seurakunnat asettavat tavoitteekseen olla savuttomia ja päihteettömiä yhteisöjä. Seurakunnissa ja kristillisissä järjestöissä laaditaan omat linjaukset ja toimenpideohjelmat siitä, kuinka savuttomuus paikallisesti toteutetaan. Paikalliset linjaukset on järkevää luoda yhteistyössä muiden paikallisten kasvatustahojen kanssa (koulu, kunnan nuorisotoimi, urheiluseurat jne.)
- * Kirkon ja seurakuntien toimintaperiaatteena on, etteivät lasten ja nuorten parissa työskentelevät työntekijät ja vapaaehtoiset käytä tupakkatuotteita toimiessaan kirkon ja seurakunnan tehtävissä ja toiminnoissa.
- * Seurakuntien kasvatustyössä toimitaan samanaikaisesti niin, ettei tupakointi johda syrjäytymiseen seurakunnan yhteydestä. Tupakoivia nuoria tuetaan pääsemään eroon riippuvuudesta ja työssä pidetään yleisesti esillä savutonta elämäntapaa.
- * Rippikoulun lähtökohtana on savuttomuus. Tällöin kaikki seurakuntien ja kristillisten järjestöjen tarjoamat rippikoulut ovat lähtökohtaisesti savuttomia.
- * Rippikoulussa ns. lupalappukäytännöstä luovutaan. Huoltajat eivät voi antaa lupaa nuoren tupakoimiselle rippikoulussa. Tupakoinnista keskustelemisen tulee olla yhtenä sisältönä rippikoululaisten vanhempien tapaamisissa.
- * Seurakuntien ja kristillisten järjestöjen tulee tehdä läheistä yhteistyötä paikallisten terveystyöntekijöiden kanssa tarjoten nuorille mahdollisuutta tupakasta vieroittamiseen.
- * Isosena toimivilta nuorilta edellytetään savuttomuutta. Isostoiminnan sisällöissä ja toteutuksessa pidetään esillä savutonta ja päihteetöntä elämäntapaa.
- * Kirkko tarjoaa työntekijöilleen mahdollisuuksia tupakasta vieroitukseen.

* Kirkko ja seurakunnat osallistuvat sekä paikalliseen että valtakunnalliseen tupakoinnista käytävään keskusteluun.

* Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston yksiköt tuottavat seurakuntien ja järjestöjen käyttöön asennekasvatukseen ja valistukseen liittyvää materiaalia.

* Kirkkohallitus seuraa suosituksensa vaikuttavuutta seurakunta- ja järjestökentässä sekä tuottaa tarpeellista tutkimustietoa seurakuntien käyttöön.

SUOSITUKSEN PERUSTELUT

Liittyminen olemassaoleviin linjauksiin

Tässä suosituksessa liitytään Sosiaali- ja terveysministeriön Terveys 2015 -toimintapoliittiseen ohjelmaan ja kansalliseen strategiaan 2006 sekä Kirkon päihdestrategiaan 2005.

TERVEYS 2015 -OHJELMA

Sosiaali- ja terveysministeriö hallinnoi Terveys 2015 -toimintapoliittisen ohjelman ja kansallisen strategian lasten ja nuorten terveyden ja tupakoimattomuuden edistämiseksi Suomessa vuosina 2006-2009. Ohjelmassa tupakointi nähdään tyypillisenä riskikäyttäytymisen ensiaskeleena. Se voi olla oire huonovointisuudesta ja varoitus syrjäytymisvaarasta. Nuoren tupakointi ennakoii useimmiten riskinottoa muihinkin terveyttä vaarantaviin tekijöihin, kuten alkoholiin, muihin päihteisiin ja huumeisiin. Nuorten tupakoinnin aloittamisen ehkäisy ja tupakoinnin lopettaminen ovat velvoite ja haaste, johon vanhempien, kasvattajien ja kaikkien nuorten kanssa tekemisissä olevien aikuisten ja yhteisöjen tulisi puuttua.

Terveys 2015 -ohjelman tavoitteisiin kuuluu nuorten tupakoinnin puolittaminen vuoteen 2015 mennessä. Tavoitteena on pidentää odotettavissa olevaa elinikää kahdella vuodella sekä pienentää väestöryhmien välisiä terveyseroja.

Ohjelmassaan Sosiaali- ja terveysministeriö näkee kirkkojen ja seurakuntien aseman tärkeinä vaikuttajatahoina sekä hyviä elämäntapoja ja hyvinvointia edistävinä, myönteisinä instituutioina. Strategisina toimenpiteinä kirkkojen ja seurakuntien tulisi tehdä päätös savuttomuudesta. Kirkko ja seurakunnat ovat ohjelman mukaan savuttomia,

- kun tupakointi on kielletty kirkollisten yhteisöjen omistamissa ja hallinnoimissa sisätiloissa tupakkalain mukaisesti;
- mahdolliset aikuisten käyttämät tupakointipaikat on sijoitettu vähemmän näkyvästi ulos niin, ettei tupakansavu pääse kulkeutumaan ulkoa savuttomiin sisätiloihin;
- kun tupakointipaikkoja ei järjestetä seurakunnan päiväkotien, nuorten harrastetilojen ja rippikoulujen yhteydessä oleville pihuille eikä niiden ulkoalueille;
- kun kirkkojen ja seurakuntien tilaisuudet ja tapahtumat ovat savuttomia;
- kun tupakkatuotteita ei myydä kirkollisten yhteisöjen omistamissa ja hallinnoimissa tiloissa ja rippikoululeirien yhteydessä;
- kun tuetaan henkilökunnan tupakan käytön lopettamista.
- kun tarjotaan nuorille mahdollisuutta savuttomaan rippikouluun

Kirkkohallituksen kasvatuksen ja nuorisotyön yksikkö (KKN) on osallistunut ohjelman ympärillä käytyyn keskusteluun, konsultointiin ja koulutukseen.

KIRKON PÄIHDESTRATEGIA

Kirkkohallitus hyväksyi elokuussa 2005 Kirkon päihdestrategian. Strategia koskee alkoholin ohella myös muita päihteitä kuten huumeita, lääkkeiden väärinkäyttöä ja tupakkaa. Siinä liitytään selkeästi Sosiaali- ja terveysministeriön Terveys 2015 -toimintapoliittiseen ohjelmaan. Päihdestrategian mukaan kirkon ja seurakuntien tulisi asettaa tavoitteeksi olla savuttomia ja päihteettömiä yhteisöjä.

Kirkon päihdestrategia korostaa, että kirkon ja seurakuntien sitoutuminen tupakoimattomuuteen tukee lasten ja nuorten savuttomuutta. Strategian mukaan myös kirkon ja järjestöjen omassa toiminnassa on kipupisteitä. Rippikoulu- ja nuorisotyöhön liittyen todetaan, että ”kirkko vastustaa jyrkästi erityisesti nuorten tupakointia” ja ”nuorille olisi tarjottava oikeus käydä savutonta rippikoulua”. Strategian mukaan tupakoinnin ei voida kuitenkaan antaa olla jakamassa nuoria tai olla esteenä heidän osallistumiselleen toimintaan. Nuorisotyön ja erityisesti rippikoulun haasteena on toimia samanaikaisesti niin, ettei tupakointi johda syrjäytymiseen seurakunnan toiminnasta, että tupakoivia tuetaan pääsemään eroon riippuvuudesta ja että työssä pidetään esillä tupakoimattomuuden ihannetta. Tämä vaatii työntekijöiden ja vapaaehtoisten tupakoinnin rajoittamista erityisesti leiriolosuhteissa.

Tupakkalainsäädäntö

Tupakoinnin rajoittamisella pyritään yleisesti väestön suojaamiseen tupakansavun aiheuttamilta terveyshaitoilta. Tupakkalain keskeisenä lähtökohtana on, ettei kukaan vastoin tahtoaan joudu altistumaan tupakansavulle. Tupakansavutonta hengitysilmaa voidaan näin pitää jokaisen suomalaisen perusoikeutena. Tupakkalain tavoitteena on myös nuorten tupakoinnin aloittamisen ehkäiseminen.

Tupakoiminen on lain mukaan kielletty (Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 1976/2006):

- 1) päiväkotien lapsille ja oppilaitosten oppilaille tarkoitetuissa sisätiloissa sekä niiden pääasiassa kahdeksaatoista vuotta nuoremmille tarkoitetuilla ulkoalueilla;
- 2) virastojen ja viranomaisten sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatuissa sisätiloissa;
- 3) sisätiloissa järjestettävissä yleisissä tilaisuuksissa, joihin yleisöllä on esteetön pääsy;
- 4) yleisten kulkuneuvojen sisätiloissa; sekä
- 5) työyhteisöjen yhteisissä ja yleisissä sekä asiakkaille tarkoitetuissa sisätiloissa

Tupakkalain kielletään tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myyminen tai muu luovuttaminen 18 vuotta nuoremmalle henkilölle. Ikäraja on ehdoton. Tupakkalain mukaan suussa käytettävää tupakkaa ei saa elinkeinotoiminnassa tuoda maahan, myydä tai luovuttaa.

Ravintolatupakointia koskeva tupakkalain muutos (Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta 700/2006) tuli voimaan 1.6.2007. Lain mukaan tupakointi on kielletty kaikissa ravitsemisliikkeissä riippumatta tarjoilutilan koosta tai anniskeluoikeuksista.

Kirkkoa ja seurakuntia ei erikseen mainita tupakkalaissa eivätkä seurakunnat ole rikkoneet lakia. Lain tulkinnassa ja soveltamisessa liikutaan kuitenkin lähellä kirkon toimintaympäristöjä. Esimerkiksi seurakuntien leirikeskusten toiminta voidaan nähdä rinnasteisena em. lain kohdan 1) kanssa: ”päiväkotien lapsille ja oppilaitosten oppilaille tarkoitetuissa sisätiloissa sekä niiden pääasiassa kahdeksaatoista vuotta nuoremmille tarkoitetuilla ulkoalueilla”.

Tupakoinnin terveystaitat

Tupakoinnin aiheuttaman riippuvuuden syntymisen kannalta ikävuodet 12 ja 16 välillä ovat hyvin ratkaisevia. Erityisen ratkaiseva ikävaihe on siirtyminen peruskoulun kahdeksannelta luokalta yhdeksännelle. Juuri tässä ikävaiheessa lähes 90% suomalaisnuorista käy rippikoulun. Noin kolmasosa heistä on mukana rippikoulun jälkeisessä isostoiminnassa. Rippikoulu ja isostoiminta muodostavat näin ollen merkittävän mahdollisuuden yhtäältä ennaltaehkäisevään asennekasvatukseen, toisaalta siihen, että nuori itse näkee savuttoman elämäntavan mielekkäänä ja motivoivana, omakohtaisena valintana. Rippikoulu voi myös tarjota mahdollisuuden päästä tuetusti eroon jo aloitetusta tupakoinnista.

Nuorten tupakointi on lisääntynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Kuitenkin viime vuosien aikana on havaittavissa myönteisiä muutoksia nuorten tupakoinnin määrässä. Tupakointi on vähentynyt sekä tyttöjen että poikien kohdalla.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes on tehnyt kouluterveyskyselyjä 8.- ja 9.-luokkalaisille peruskoululaisille vuodesta 1996. Vielä vuosituhaten vaihteessa 8.-luokkalaisista poltti yli viidennes ja 9.-luokkalaisista pojista lähes kolmannes ja tytöistä reilu neljännes. Vuoden 2007 kouluterveyskyselyn mukaan sekä tyttöjen että poikien tupakointi on vähentynyt vuodesta 2005. Yläluokkalaisista 14 % ja lukiolaisista 11 % tupakoi päivittäin, kun luvut olivat vuonna 2005 17 % ja 13 %.

Tavoitellun kehityksen taustalla on kouluterveyskyselyn mukaan tupakointia käsittelevien terveysoppituntien lisääntyminen koulussa ja tupakointikieltojen aiempaa tiukempi valvonta. Samoin tupakan myyntiä alaikäisille valvotaan entistä tiukemmin. Laajemmin voidaan ajatella, että nuorten suhtautumisessa tupakointiin on alkanut kulttuurinen muutos, jota on tavoiteltu 1970-luvulta asti.

Kuitenkin tupakointi on edelleen huolestuttavan yleistä ja tyttöjen tupakointi on osin jopa yleistynyt. Tupakkakokeilut aloitetaan keskimäärin 12-14 vuoden iässä. Tupakointi lisääntyy sekä tytöillä että pojilla kun siirrytään peruskoulun kahdeksannelta luokalta yhdeksännelle. Tupakointia aloitetaan harvoin 18 ikävuoden jälkeen.

Nuorten tupakoinnissa kokeilujen merkitys on suuri ja niihin vaikuttaminen keskeinen tavoite. Nuorten kokeiluissa korostuu vertaisryhmän mielipiteet ja nuorelle läheisten aikuisten suhtautuminen tupakointiin. Tupakoinnin aloittaminen on selvimmin yhteydessä huonoon koulumenestykseen. Myös vanhempien tupakoinnilla ja ystävien tupakoinnilla on yhteyttä nuorten tupakointiin.

Nuorten tupakointia voidaan vähentää tupakoinnin ehkäisyohjelmilla. On kuitenkin vaikea yksiselitteisesti sanoa minkälaiset tupakoinnin ehkäisyohjelmat ovat tehokkaimpia. Nuorten tupakointia on pystytty vähentämään ohjelmilla, jotka sisälsivät koulu- ja yhteisöpohjaisen ohjelman, joissa harjoiteltiin sosiaalisia taitoja sekä ohjelmilla, joissa oli otettu huomioon kohderyhmän yksilölliset tarpeet. Myös ikätoverin toimiminen ohjaajana näyttää lisäävän ohjelman vaikuttavuutta. Kuitenkin nuorten tupakoinnin ehkäisyohjelmilla on saavutettu pääosin vain lyhyen aikavälin tuloksia ja pitkän aikavälin myönteiset tulokset nuorten tupakoinnin vähentämiseksi ovat vielä vähäisiä. Ainoastaan tietoon pohjautuvat tupakoinnin ehkäisyohjelmat eivät ole tehokkaita. (Tupakkakertomus 2006. Oikeus savuttomaan elämään Kansanterveyslaitoksen julkaisuja 3/2006)

Tupakoinnin aloittaminen on monimutkainen tapahtumaketju, jossa ulkoisilla tekijöillä, ystävillä ja ympäristön odotuksilla on suuri merkitys. Vaarana on, että vähitellen tupakointi alkaa muuttua ehdollistuneeksi käyttäytymiseksi. Samaan aikaan kehittyy ja voimistuu fyysinen riippuvuus nikotiiniin, joka alkaa säädellä tupakoinnin määrää. Aikaisemmin ajateltiin, että nikotiiniriippuvuus syntyy kuukausissa. Nikotiiniriippuvuus voi kuitenkin kehittyä nopeasti tupakoinnin aloittamisesta. Jo muutaman kerran tupakointi voi aiheuttaa riippuvuusoireita. Tutkimusten mukaan nuorilla ilmeni nikotiiniriippuvuusoireita jo ensimmäisen tai toisen kokeilun jälkeen. Riippuvuusoireiden määrä lisääntyi poltettujen savukkeiden määrän kasvaessa. Keskimäärin kahden savukkeen polttaminen viikon aikana aiheutti vieroitusoireita. Ei ole kuitenkaan mahdollista ennustaa, ketkä saavat muutaman käyttökerran jälkeen riippuvuuteen liittyviä oireita ja ketkä eivät. Nuorten lopettamishalukkuus väestötasolla ei poikkea olennaisesti koko työikäisestä väestöstä: 15–24-vuotiaista joka viides ilmoittaa yrittäneensä lopettaa edellisen vuoden aikana, mutta todellinen lopettaneiden osuus on noin 2%. Suomalaisessa 15-vuoden seuranta-aineistossa 26 % 15-vuotiaana tupakoineista lopetti 28 ikävuoteen mennessä. (Tupakkakertomus 2006. Oikeus savuttomaan elämään Kansanterveyslaitoksen julkaisuja 3/2006)

Teologista tarkastelua: ihminen on ruumiin ja sielun pyhä kokonaisuus

Miksi tupakkakysymykset kuuluvat kirkolle? Kristillisen käsityksen mukaan ihmisellä on loukkaamaton arvo sillä perusteella, että hän Jumalan kuvaksi ja työtoveriksi luotuna on Jumalan huolehtivan ja pelastavan rakkauden kohde. Ihminen ei ole ansainnut eikä hankkinut arvoaan, se on annettu hänelle lahjana. Tämä arvo on siten olemassa ihmisen laadusta, suorituksista, hyödyllisyydestä tai asemasta huolimatta. Se on ehdoton. Kaikilla ihmisillä on sama arvo (Kirkon päihdestrategia).

Lähtökohdiltaan kristinuskon suhtautuu ihmisen ruumiillisuuteen myönteisesti. Raamatun syntykontekstin seemiläinen kulttuuri oli monessa suhteessa kokonaisvaltainen: ihminen ymmärrettiin ruumiin ja sielun erottamattomaksi kokonaisuudeksi. Ruumismyönteisyys näkyy kristinuskon ydinteksteissä ja opissa. Uskomme ytimessä on inkarnaation teema: Jumala tuli Jeesuksessa todelliseksi ihmiseksi ihmisten keskelle. Opissaan sakramenteista kirkko on säilyttänyt konkreettisen materian kunnioituksen (kasteen vesi, ehtoollisen leipä ja viini). Apostolisessa uskontunnustuksessa korostuu ihmisen kokonaisvaltaisuus siinä, että edes tuonpuoleisuudessa ihmistä ei ajatella ilman ruumiillista ulottuvuutta. Uskomme kuuluvat myös ajatukset kirkosta Kristuksen ruumiina sekä se, että jokaisen ihmisen ruumis on Pyhän Hengen temppeli (1. Kor. 6:19-20).

Jeesus liittyi julistuksessaan ja toiminnassaan Vanhan testamentin profeetalliseen perintöön, johon kuului yhteiskunnallisen vanhurskauden julistaminen ja toivon viestin tuominen köyhille, sorretuille, vangituille ja sairaille (Lk. 4:16-22; Jes. 53:38). Jeesus hyväksyi seuraansa yhteiskunnan ulkopuolelle ja marginaaliin jääneitä ihmisiä: lapsia, kalastajia, tullimiehiä, sairaita, prostituoituja,

uskonnollisen ja poliittisen eliitin hylkäämiä kansalaisia. Jeesuksen toimintatapaan kuului konkreettinen koskettaminen. Kirkon elämässä Jeesuksen esimerkki tarkoittaa mm. sitä, että jokainen ihminen on tervetullut kirkon yhteyteen.

Kasvatus on kristillisessä mielessä pyrkimystä palauttaa ihminen alkuperäiseen kutsumukseensa olla Jumalan kuvan kaltainen olento. Jokaisessa ihmisessä Jumalan kuva ja kaltaisuus näyttäytyy yksilöllisellä ja persoonallisella tavalla. Ajatus persoonallisuuden merkityksestä ja ihmisen radikaalista yksilöllisyydestä oli antiikin maailmassa varsin uusi. Persoonallisuuden ja yksilöllisyyden korostaminen merkitsee, että kasvatustyössä ei voida kaavamaisesti määritellä, miten ihmistä tulisi kasvattaa. Koska jokainen ihminen tuo esille jotakin ainutlaatuista Jumalan äärettömästä persoonasta, on kasvatustyön välttämätöntä säilyttää avoin luonteensa. Ihmistä ei voida koskaan tyhjentävästi määritellä.

Kristillisen ajattelun mukaan Jumalan kuva ja kaltaisuus on kuitenkin perustavalla tavalla vääristynyt lankeemuksessa. Ihminen tarvitsee pelastusta, mutta ei omin pysty tätä pelastusta hankkimaan. Siksi ihminen on riippuvainen Jumalan tarjoamasta pelastuksesta. Kasvatuksen kannalta tämä merkitsee sitä, että kasvattajan on koko ajan otettava huomioon kolme perustavaa näkökulmaa: luominen, lankeemus ja lunastus. Kasvatusprosessissa on otettava todesta ihmisen ainutlaatuisuus, rajallisuus, syntisyys sekä lunastuksessa tarjoutuva uusi mahdollisuus.

Kirkon kasvatuksen painopiste vuosille 2006-2008 on otsikoitu "Jumalan silmissä kaunis - tytöt ja pojat". Painopisteen teologiassa korostetaan sitä, miten ihmisen ruumis on pyhä ja ruumiin hyvinvointi on koko ihmisen hyvinvointia.

Kristillisen ajattelun pohjalta on siis teologisesti perusteltua nähdä ihmisen ruumin merkitys ja arvo. Hengellisyys ja ruumiillisuus kuuluvat yhteen. Tällöin on merkitystä myös kaikilla niillä toimenpiteillä, joilla pyritään suojelemaan ja edistämään yksilön kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kasvattajan tehtävä on pitää esillä tätä ulottuvuutta. Samanaikaisesti Jeesuksen oma esimerkki hyväksyvistä ja ehtoja asettamattomasta rakkaudesta kutsuu kasvattajan näkemään nuoren yksilöllisen tilanteen ja taustan sekä kulkemaan hänen rinnallaan.

Tupakointi kasvatuksellisena kysymyksenä

Tupakointi aiheuttaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen riippuvuuden. Yksin nuori harvoin pystyy pääsemään eroon tupakoinnista. Kirkon ja seurakuntien toimintakulttuuriin olisi sisällytettävä lasten ja nuorten terveen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen tukeminen.

Tupakkakysymys ei kosketa vain tiettyä ammattiryhmää, kuten kasvatuksen kentän työntekijöitä. Seurakuntien työntekijät kohtaavat monin tavoin ihmisiä heidän arjessaan ja juhlassaan. Lasten ja nuorten tupakointi voi tulla esille iltapäiväkerhoissa, varhaisnuorten kerhoissa, toimitusten ja jumalanpalveluselämän yhteydessä, rippikoulussa, isostoiminnassa tai nuorisotyön ja diakonian toiminnoissa. Viime vuosina kasvatustyössä on korostettu koko perheen huomioon ottamista. Seurakunnan mahdollisuudet osallistua tupakoinnin haittojen torjuntaan perustuvat pitkälti työntekijöiden valmiuteen puuttua ongelmiin ja tarvittaessa antaa tukea. Tähän tarvitaan varhaisen puuttumisen työtettä, puheeksi ottamisen taitoja ja vanhemmuuden tukemista. Varhaista puuttumista ja tukemista on usean vuoden ajan määrätietoisesti edistetty kirkossa ja muualla yhteiskunnassa eri toimialoilla sekä järjestöissä lasten ja nuorten ongelmien hoidossa. Tupakoinnin kohdalla ennaltaehkäisevän työn merkitys korostuu.

Elämäntapaan liittyvissä valinnoissa ja eettisissä kysymyksissä työntekijöiden ja vastuunkantajien omalla esimerkillä on erityisesti lapsille ja nuorille vahva merkitys. Kirkon ja seurakuntien työntekijöiden ei tulisi käyttää tupakkatuotteita työskennellessään lasten ja nuorten kanssa.

Kirkon varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on edistää terveellistä elämäntapaa ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tupakoiva kasvattaja antaa lapselle vääränlaisia vaikutteita siitä mihin kasvatustyössä pyritään tai millainen on terveellinen elämäntapa. Lapsena saadut vaikutteet ja mallit vaikuttavat keskeisesti siihen millainen myöhempi asenne tai elämäntapa on.

Kirkon varhaiskasvatus kokoaa toimintaan mukaan myös vanhempia ja kasvattajia, joiden kokemukset vaikuttavat kodin kasvatustyöhön ja mielikuvaan seurakuntatyöstä. Kasvattaja on malli aina myös vanhemmille ja muille aikuisille. On tärkeää pohtia miten kirkon varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuudessa ja esim. perhekerhotoiminnassa edistetään terveellisiä elämäntapoja kotona ja tuetaan vanhempia kotikasvatuksessaan kokonaisvaltaisen terveyden ja hyvinvoinnin osalta.

Lapsen varhaiskasvatusympäristön on oltava terveellinen ja turvallinen. Allergisten ja yliherkkien lasten määrä on kasvanut myös kirkon varhaiskasvatuksen piirissä. Ei ole suotavaa, että lapset joutuvat tupakan savun tai tuoksun piiriin, näkevät tupakoivia aikuisia tai ovat passiivisen tupakoinnin vaikutuksessa. Passiivinen tupakointi on lapselle haitallisempaa kuin aikuiselle.

Varhaisnuorisotyöksi kutsutaan seurakunnassa 7–13 –vuotiaiden tyttöjen ja poikien parissa tehtävää työtä. Sitä tehdään kerhoissa, leireillä ja retkillä sekä yhteistyössä koulujen kanssa. Tämä työ tavoittaa vuosittain noin 67.000 lasta ja nuorta. Kerhonojajina toimivat vapaaehtoiset nuoret. Varhaisnuorisotyössä korostuu terveen elämäntavan esimerkki ikäluokalle, jossa tupakointikokeilut tyypillisesti aloitetaan. Erityisesti tämä koskee varhaisnuorille suunnattua leiritoimintaa. Partion toiminta sisältää saman ikäryhmän jatkuen siitä vielä ylöspäin. Partio pohjautuu pääosin vapaaehtoistyöhön. Seurakuntataustainen partiotoiminta tavoittaa vuosittain yli 35.000 lasta ja nuorta.

Keskeinen osa lasten ja nuorten parissa tehtävää kirkon työtä on verkostoyhteistyö. Seurakunnissa toimii 140 erityisnuorisotyöntekijää, jotka toimivat aktiivisesti yhteistyössä kuntien työntekijöiden kanssa.

Yhteiskunnan lainsäädännön ja seurakuntatyön omien normien rinnalla on syytä nähdä asennekasvatuksen merkitys. Elämänkysymysten kohtaamisessa on keskeistä yksilön oma motivaatio. Asennekasvatuksen on syytä ulottua myös työntekijöihin ja vastuunkantajiin. Esimerkiksi ”nuoret polttavat joka tapauksessa” –tyyppiselle asenteelle on vaikea löytää tutkimuksellista tukea. Enemmistö nuorista ei tupakoi ja tupakoivista enemmistö on valmis tupakoimattomuuteen, jos he saavat siihen rohkaisua ja tukea.

Kasvatustyössä kohdataan nuorten erilaisuuden koko kirjo. Kasvatustyö edellyttää nuoren yksilöllistä kohtaamista ja hänen taustansa ja elämäntilanteensa huomioimista. On edelleenkin merkittävä määrä nuoria, jotka eivät saa tupakoimattomuuteen lähikasvattajiensa, erityisesti vanhempiensa tukea. Samalla he ovat usein niitä, jotka kaikkein eniten tarvitsevat aikuisen ammatillista tukea.

Nuori tarvitsee turvallisen kasvatusympäristön, jossa hän rohkenee olla oma itsensä ja jakaa epävarmuuttaan ja pelkojaan. Esimerkiksi koululuokka ei aina ole riittävän turvallinen keskusteluympäristö. Varsinkin, kun luokka yhteisöllisessä mielessä on koulussa yhä

harvinaisempi. Seurakuntien työ lasten ja nuorten parissa on luonteeltaan usein säännöllistä. Monet toiminnot perustuvat kiinteiden ryhmien kanssa työskentelyyn. Vuorovaikutteisia ja itsetunnon vahvistumiseen tähtääviä menetelmiä käytetään kirkon kasvatustyössä paljon. Seurakunnilla on näin hyvät mahdollisuudet luoda sellaista yhteisöllistä toimintaa, jossa lapset ja nuoret kokevat olonsa turvallisiksi. Tällöin riski tupakoinnin aloittamiseen vähenee.

Seurakunnasta löytyy harvoin vieroitukseen liittyvää asiantuntemusta. Tätä puutetta voidaan täydentää koulutuksella ja yhteistyöllä terveysviranomaisten kanssa. Tupakasta vieroittamisen järjestäminen ei kuitenkaan kuulu seurakunnan kasvatustyön perustehtäviin.

Tupakointi rippikoulussa

Kirkkojärjestyksen mukaan seurakunnan ”tulee pitää rippikoulua, jossa nuoria perehdytetään kirkon yhteiseen uskoon ja ohjataan elämään seurakunnan yhteydessä” (KJ 3. luku 3§). Nuorilla tarkoitetaan kirkkojärjestyksessä kaikkia nuoria. Tupakoimattomuus tai mikään muukaan nuoren käyttäytymiseen liittyvä tekijä ei voi olla rippikouluun pääsemisen ehto.

Rippikoulusuunnitelma vuodelta 2001 on otsikoitu ELÄMÄ-USKO-RUKOUS. Ensimmäinen avainsana Elämä merkitsee sitä, että rippikoulussa käydään läpi niitä kysymyksiä, jotka liittyvät nuoren todelliseen, konkreettiseen ja arkiseen elämään. Elämäkysymysten kokonaistavoite on: ”Nuori etsii vastauksia oman elämänsä ja yhteiselämämme tärkeisiin kysymyksiin ja saa tukea kasvuunsa kristittyinä”. Ajankohtaisten tavoitealueiden kohdalla on mainittu mm. nuorisokulttuuri, elämäntapavalinnat, harrastukset, kulutus, muoti, viihde, media ja päihteet. Tämä merkitsee sitä, että tupakka ja muut päihteet kuuluvat rippikoulussa esillä oleviin ja käsiteltäviin teemoihin.

Rippikoulu on osa suomalaista nuorisokulttuuria. Sen laajuus on 80 tuntia puolen vuoden aikana. Puolen vuoden matka mahdollistaa sen, että tiettyjä teemoja voidaan ottaa esille useammassa yhteydessä ja erilaisin tavoin. Tupakoinnin osalta on tärkeää, että seurakunnan linjaus ja käytännöt tehdään selviksi nuorille ja heidän vanhemmilleen jo rippikoulun alkuvaiheessa. Tällöin nuoren savuttomuutta voidaan tukea pitkäjänteisemmin.

Onnistunut viestintä ja tiedottaminen rippikoulun periaatteista ja käytännöistä edellyttää johdonmukaisuutta, koko yhteisön sitoutumista sekä viestintää tukevaa johtajuutta. Silloin kun käytäntöjä tarkistetaan tai tiukennetaan on tärkeää katsoa riittävän pitkälle tulevaisuuteen ja hyväksyä muutosvastarinnan mahdollisuus.

2000-luvulla myös isostoiminnasta on tullut suomalaista nuorisokulttuuria. Sekä toiminnassa mukana olevien että isosena toimineiden nuorten lukumäärä on kasvannut koko vuosituhaten alun. Enemmistö isosista on 16-17-vuotiaita. Tutkimuksessa kirkon isostoiminnasta todettiin, että savuttomuus ei kuulu kärkipäähän niissä kriteereissä, joilla isosia valitaan tehtäviin. Osa isosista tupakoi myös rippikoulun aikana. Kuitenkin juuri isosilla on merkittävä esikuvan asema suhteessa rippikoululaisiin.

Viime vuosiin saakka osassa seurakuntia on tupakkakysymyksessä käytetty vanhempien tai huoltajien allekirjoittamaa ”lupalappua”. Tästä käytännöstä tulisi päästä eroon. Tupakkalain perusteella huoltaja ei voi antaa lupaa tupakointiin. Seurakunta ei voi myöskään ohittaa omaa vastuutaan järjestämänsä toiminnan osalta. Työntekijöiden on hyvä keskustella vanhempien kanssa rippikoulun linjauksista sekä olla tietoinen siitä, ketkä nuorista ovat tupakoitsijoita. Suositeltava on käytäntö, jossa vanhemmat täyttävät yhdessä nuoren kanssa turvatietolomakkeen. Siinä kartoitetaan tupakoinnin ohella laajasti rippikoulun turvallisuuden ja yleiseen onnistumiseen liittyviä tekijöitä.

Mikäli nuori tupakoi rippikoulussa, siitä olisi ilmoitettava vanhemmille.

Noin 90% rippikouluista pitää sisällään leirijakson. Kysymys tupakoinnista kulminoituu leirijaksoon, jossa nuoret ovat useita vuorokausia yhdessä toisten nuorten ja työntekijöiden kanssa. Kirkon ja seurakuntien työntekijöillä on leirityöstä laaja kokemus ja osaaminen. Kirkon tarjoama rippikoulu on ainoa taho maassamme, joka kokoaa suuren enemmistön ikäluokasta leirimuotoisesti yhteen. Rippikouluun ei voida sellaisenaan siirtää esimerkiksi peruskoulun toimintamalleja.

Yleisesti kirkon ja seurakunnan henkilöstö suhtautuu vastuullisesti tupakoinnin terveyshaittoihin. Rippikouluissa käytännöt kuitenkin poikkeavat toisistaan jonkin verran. 2000-luvulla ovat yleistyneet sellaiset rippikoulut, joissa kukaan rippikoululaisista, isosista tai työntekijöistä ei tupakoi.

Huomattava osa seurakunnista ja seurakuntayhtymistä on laatinut oman linjauksen tupakoinnista rippikoulussa ja nuorisotyössä. Käytännön ratkaisuihin on vaikuttanut erityisesti turvallisuusajattelu. Tupakointi on merkittävä paloturvallisuusriski. Salatupakointi on myös rippikoulun yleisen ja henkisen turvallisuuden kannalta riskitekijä. Käytännön ratkaisujen rinnalle tarvitaan periaatteellista ja arvoista nousevaa yhteisöllistä keskustelua. Käytännöt nojaavat aina arvovalintoihin.

Osassa seurakuntia on hyviä kokemuksia tupakoinnin täyskiellosta. Näissä seurakunnissa tupakointi leirioloissa johtaa pääsääntöisesti rippikoululaisen poistamiseen leiriltä. Jos nuori poistetaan rippikoulun leirijaksolta on seurakunnan järjestettävä korvaava opetus ja huolehdittava siitä, että nuoren yhteys seurakuntaan säilyy leiriltä poistamisen jälkeen. Osassa seurakuntia on käytäntönä se, että rippikoulussa tupakoiva nuori yöpyy kotonaan ja käy päivisin rippikoulua.

Leirijakson keskeyttäminen on nuoren näkökulmasta rangaistus. Työntekijän ammatillisuuteen kuuluvat sellaiset ratkaisut, joissa yhdistyvät savuttomuus, terveelliset elämäntavat ja myönteinen ilmapiiri. Rippikoulun tavoite ei voi olla ”vain” savuttoman ympäristön varmistaminen, vaan nuoren kokonaisvaltainen hyvinvointi ja päihteetön elämä.

Osassa seurakuntien rippikoulutyötä nuoria kannustetaan aktiivisesti tupakoimattomuuteen painottaen didaktisia ja pedagogisia ratkaisuja. Tupakoivien nuorten ja heidän vanhempiensa kanssa on sovittu savuttomuudesta rippikoulussa vapaaehtoisuuden pohjalta. Myös isokset sitoutuvat tupakoimattomuuteen. Tupakointiin sosiaalisena tapahtumana vapaa-ajalla ei anneta mahdollisuuksia. Mallin etu on siinä, että kannustaminen ja hyvien esikuvien tarjoaminen on omiaan motivoimaan nuoria henkilökohtaisesti savuttomaan elämäntapaan.

Edellä mainitut kaksi mallia eivät sulje toisiaan pois. Kun seurakunta selkeästi ilmaisee toimivansa savuttomana yhteisönä voivat yhteisön keinot savuttomuuden saavuttamiseksi painottua pedagogisesti. Kasvatustyön kokonaisuudesta käsin korostuu yhteistyö muiden paikallisten toimijoiden kanssa (kuntasektori, järjestöt, koulut). Kun nuori kohtaa saman savuttomuuden periaatteen useissa tai kaikissa kasvualueensa aikuiskontakteissa, on kasvatuksellisella kokonaisviestillä merkitystä ja vaikuttavuutta.

Kirkossa ja seurakunnissa rippikoulun savuttomuus on syytä nähdä tavoitteena, jonka saavuttaminen on mahdollista.